

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS
HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE

Didžioji g. 5, LT-01228, Vilnius. Tel. (5) 23 14 681 Faks. (5) 23 14 679 El. p. hrmi@hrmi.lt www.hrmi.lt

Seimo Žmogaus teisių komitetui

2013 m. gegužės 15 d.
Nr. IS-VIII-13

**Dėl Seimo kontrolierių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-4638(2)
tobulinimo**

Žmogaus teisių stebėjimo institutas (toliau – ŽTSI) susipažino su Seimo kontrolierių įstatymo pakeitimo įstatymo projektu Nr. XIP-4638(2) (toliau – Projektas), išdėstančiu naują Seimo kontrolierių įstatymo redakciją, siekiant įtvirtinti Seimo kontrolieriaus įstaigos statusą kaip Lietuvos nacionalinės žmogaus teisių institucijos, kuriai Tarptautinis koordinavimo komitetas suteiktų A statusą.

Išanalizavęs Projekto nuostatas, ŽTSI teikia šias pastabas ir pasiūlymus:

1. Projekto 6 str., nustatantis Seimo kontrolieriui keliamus reikalavimus, numato, kad Seimo kontrolieriumi gali būti tik teisinį universitetinį išsilavinimą ir ne mažiau nei 10 metų teisinio darbo ar darbo žmogaus teisių apsaugos srityje patirtį turintis asmuo; taigi iš esmės tik teisininkas.

Pabrėžtina, kad vienas iš esminių Paryžiaus principuose (4 punktas) Nacionalinės žmogaus teisių institucijos (toliau – NŽTI) sudėčiai keliamų reikalavimų yra pliuralizmo reikalavimas, t.y. NŽTI sudėtimi turi būti užtikrintas įvairių visuomenės grupių atstovavimas. Atsižvelgiant į šį reikalavimą, NŽTI sudėtyje turėtų būti asmenų iš įvairių sričių, turinčių kitokį nei teisinį išsilavinimą ir darbo patirtį. Visgi, kadangi viena iš esminių Seimo kontrolieriaus, kaip ombudsmeno, funkcijų yra kvazi-teisminė, t. y. skundų nagrinėjimas, teisinio išsilavinimo ir teisinio darbo patirties reikalavimas pačiam Seimo kontrolieriui yra pagrįstas.

Pasiūlymas. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, siūlytina Projekte įtvirtinti nuostatas numatančias, kad Seimo kontrolierių įstaigos sudėtyje, užimant Seimo kontrolieriaus patarėjų pareigas, turėtų dirbti asmenys, turintys žinių ir patirties įvairiose NŽTI veiklai aktualiose srityse, taip užtikrinant įvairių visuomenės grupių atstovavimą.

Tokių nuostatų įtraukimas taip pat atitiktų Belgrado principų¹ (2 punktas) reikalavimą, jog nacionalinis parlamentas turėtų nustatyti teisinį reguliavimą, užtikrinantį NŽTI atitiktį Paryžiaus principams, taigi ir pliuralizmo reikalavimui. Pabrėžtina, jog Belgrado principai šią

¹ Belgrade Principles on The Relationship Between National Human Rights Institutions and Parliaments (Belgrade, Serbia 22-23 February 2012)

pareigą numato parlamentui, taigi siūlomos nuostatos turėtų būti įtrauktos į patį NŽTI įkuriantį įstatymą, o ne į poįstatyminius, jos sudėtį reguliuojančius aktus.

2. Projekto 7 str., nustatantis Seimo kontrolierių skyrimo tvarką, šiuo metu neįtvirtina jokios Seimo ar Seimo pirmininko pareigos svarstyti, vertinti ar kitaip atsižvelgti į žmogaus teisių nevyriausybinėse organizacijose, dalyvaujančių Konsultacinėje taryboje, pateiktas kandidatūras Seimo kontrolieriaus postui užimti. Toks reguliavimas, sudarantis prielaidas tik formaliam visuomenės atstovų dalyvavimui, negali būti laikomas realiai užtikrinančiu pliuralizmo principo laikymąsi skiriant Seimo kontrolierių.

Taip pat abejonų kelia ir ribojimo, numatančio, kad siūlymus dėl kandidatų gali teikti tik nevyriausybines žmogaus teisių organizacijos, dalyvaujančios Konsultacinės tarybos veikloje, pagrįstumas.

Pasiūlymas. Pakeisti Projekte įtvirtintą Seimo kontrolierių skyrimo tvarką, numatant, kad kandidatūras gali teikti asmenys dalyvaujantys Konsultacinės tarybos veikloje bei visos organizacijos, kurių atstovai dalyvauja Konsultacinės tarybos veikloje. Taip pat numatyti Seimo pirmininkui pareigą svarstyti Konsultacinės tarybos veikloje dalyvaujančių asmenų jam pateiktas kandidatūras, vieną iš jų teikiant Seimui. Seimo pirmininkui numatyti teisę motyvuotai atmesti siūlomas kandidatūras, reikalaujant pateikti naujas kandidatūras.

3. Projekto 11 str. išvardija Seimo kontrolierių funkcijas. Atsižvelgiant į tai, jog Projektu siekiama, kad Seimo kontrolierių įstaiga taptų A statusą turinčia NŽTI, Seimo kontrolierių įstaigos funkcijos turėtų atitikti Paryžiaus principuose NŽTI veiklai keliamus reikalavimus.

Viena iš pagrindinių Paryžiaus principuose (3.(a)(i) punktas) numatytų NŽTI veiklos sričių yra nacionalinių institucijų teisės aktų ir jų projektų analizė, prižiūrint, kad jų turinys atitiktų žmogaus teisių principus. Projekto 11 str. 5 punktas numato tik abstrakčią formuluotę, jog Seimo kontrolieriai „siekia, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai atitiktų tarptautinius žmogaus teisių ir laisvių dokumentus“. Tokia nuostata nelaikytina atitinkančia Paryžiaus principuose numatytų aiškių reikalavimų NŽTI veiklai.

Taip pat Paryžiaus principuose (3.(f) punktas) numatyta NŽTI veikla dalyvaujant rengiant ir įgyvendinant mokslinių tyrimai („research“) ir švietimo žmogaus teisių tema programas. Projekto 11 str. 9 punktas šią Seimo kontrolierių įstaigos veiklos sritį susiaurina, numatant, kad atitinkamas programas rengti yra „siūloma“, o jose dalyvaujama „pagal galimybes“; taigi iš esmės Projekte tai numatoma kaip diskrecinė funkcija.

Pasiūlymas. Projekte išvardijant Seimo kontrolierių funkcijas numatyti, kad Seimo kontrolierius atlieka įstatymų ir kitų teisės aktų bei jų projektų, susijusių su žmogaus teisių apsauga, analizę ir teikia išvadas dėl jų atitikimo tarptautiniams žmogaus teisių principams ir normoms.

Projekte išvardijant Seimo kontrolierių funkcijas numatyti, kad Seimo kontrolierius dalyvauja rengiant ir įgyvendinant žmogaus teisių ir laisvių mokslinių tyrimų ir švietimo programas, numatant tai kaip privalomą funkciją.

4. Projekto 11 str. numatyta 11 funkcijų, kurias, kaip NŽTI, turėtų įgyvendinti Seimo kontrolieriaus įstaiga. Tačiau Projekte išplėtotą ir numatyta tik vienos, pirmosios, iš šių funkcijų – skundų nagrinėjimo – įgyvendinimo tvarka. Pabrėžtina, kad Paryžiaus principuose

skundų nagrinėjimas NŽTI yra numatyta ne kaip pagrindinė, o fakultatyvi veiklos sritis. Tuo tarpu kitos Projekte išvardintos funkcijos, numatančios esmines NŽTI veiklos sritis, toliau Projekte neplėtojamos ir jų turinys bei įgyvendinimo tvarka neatskleidžiami.

Pasiūlymas. Projekte detalizuoti visas Projekto 11 str. numatytas Seimo kontrolierių funkcijas, aiškiai atskleidžiant turinį ir numatant įgyvendinimo tvarką.

5. Projekto 14 str. numato kasmetinį Seimo kontrolierių veiklos ataskaitos pateikimą ir pristatymą Seimo posėdyje. Projekte taip pat numatoma Seimo kontrolierių funkcija atlikti žmogaus teisių stebėseną ir analizę (14 str. 2 punktas) ir periodinių žmogaus teisių ir laisvių padėties apžvalgų rengimą (26 str. 1 dalis). Tačiau nenumatomi jokie konkretūs terminai ir periodai, kuriais rengiamos ir pristatomos šios žmogaus teisių situacijos Lietuvoje apžvalgos.

Pasiūlymas. Projekte numatyti, kad Seimui, kartu su metų veiklos ataskaita, Seimo kontrolieriai pateikia ir kasmetinę žmogaus teisių ir laisvių padėties Lietuvoje apžvalgą, kuri kartu su ataskaita yra Seimo svarstoma. Toks reguliavimas atitiktų Belgrado principus (15 punktas), numatančius, kad NŽTI nacionaliniam parlamentui turėtų kasmet pateikti savo veiklos ir žmogaus teisių situacijos ataskaitas, kurios turi būti priimanamos ir svarstomos parlamente.

Taip pat toks reguliavimas leistų Seimo kontrolierių įstaigai efektyviai naudoti turimus resursus, vienu metu rengiant ir pateikiant glaudžiai susijusius dokumentus, bei užtikrintų koncentruotą darbą Seime svarstant kartu pateikiamas susijusias ataskaitas.

6. Projekto 16 str. 2 d. 1 punktas nustato, kad Seimo kontrolieriai netiria „Respublikos Prezidento, Seimo narių, Ministro Pirmininko, Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos), Konstitucinio Teismo ir kitų teismų teisėjų veiklos, savivaldybių tarybų (kaip kolegialių institucijų) veiklos“.

Siūlytina pašalinti šią nuostatą iš Projekto. Interpretuojant aptariamą Projekte numatytą nuostatą plačiai, ji užkirstų kelią Seimo kontrolierių įstaigai įgyvendinti kai kurias iš esminių NŽTI funkcijų: netiriant minėtųjų institucijų veiklos Seimo kontrolierių įstaiga negalėtų atlikti visapusiškos žmogaus teisių situacijos stebėsenos, taip pat negalėtų vertinti nacionalinių teisės aktų atitikties žmogaus teisių standartams bei pateikti atitinkamoms institucijoms pastabas dėl reikiamų pakeitimų.

Net ir interpretuojant šią nuostatą siaurai ir suprantant tik kaip draudimą Seimo kontrolieriams tirti gaunamus skundus dėl atitinkamų institucijų veiklos, toks reguliavimas vertintinas neigiamai. Skundų nagrinėjimas dėl valstybės institucijų veiklos, galimai pažeidžiančios žmogaus teises, ir atitinkamų vertinimų ar išvadų teikimas turėtų būti vertinamas kaip vienas iš Seimo kontrolierių įstaigos veiklos aspektų, atkreipiant vyriausybės dėmesį į situacijas, kai praktiškai pažeidžiamos žmogaus teisės ir siekiant nutraukti šiuos pažeidimus, kaip tai yra numatyta Paryžiaus principuose (3(a)(iv) punktas).

Šiame kontekste svarbu pastebėti, jog siūlymą atsisakyti aptariamąs nuostatos išsakė ir Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, 2012 m. liepos 18 d. teiktose pastabose dėl ankstesnės Seimo kontrolierių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto redakcijos.

Pasiūlymas. Iš Projekto pašalinti 16 str. 2 d. 1 punkto nuostatą.

Taip pat pakeisti Projekto 16 str. 2 d. 2 ir 3 punktų formuluotes, numatant atitinkamai, jog Seimo kontrolieriai netiria:

„2) **skundų dėl** teismų priimtų sprendimų, nuosprendžių ir nutarčių pagrįstumo ir teisėtumo, tačiau tiria skundus dėl teismų pareigūnų administracinių veiksmų, pažeidžiančių žmogaus teises ir laisves“

ir

„3) **skundų dėl** prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų procesinių sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo, tačiau tiria skundus dėl prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų, pažeidžiančių žmogaus teises ir laisves“.

Tokiu būdu aiškiais formuluotėmis būtų užtikrinama, kad ribojimai susiję su skundų nagrinėjimu Seimo kontrolierių įstaigai neužkirs kelio vykdyti efektyvios žmogaus teisių situacijos Lietuvoje stebėsenos.

7. Projekto 26 str. numato Konsultacinę tarybą, sudaromą iš įvairių visuomenės grupių atstovų, kuri Seimo kontrolieriams jų vykdomų funkcijų klausimais teikia rekomendacinio pobūdžio nuomonę. Tačiau Projekte ši patariamoji institucija minima tik fragmentiškai, nenusakomas aiškus jos vaidmuo ir veikimo tvarka. Taip pat Projekte aiškiai nenumatyta Konsultacinės tarybos sudarymo tvarka ir sudėtis.

2012 m. liepos 18 d. Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro teiktose pastabose buvo išsakytas siūlymas Seimo kontrolierių įstaigą įsiteigiančiame įstatyme aiškiai numatyti Konsultacinės tarybos sudarymo tvarką.

Pasiūlymas. Projekte išplėtoti ir aiškiai įtvirtinti Konsultacinės tarybos sudarymo tvarką, sudėtį, jos funkcijas. Taip pat numatyti šios tarybos įgaliojimus, Seimo kontrolierių pareigą vertinti ir atsižvelgti į jos teikiamą ekspertinę nuomonę.

Jei turite tolesnių klausimų arba reikalinga papildoma informacija, maloniai prašome susisiekti su ŽTSI teisininku Karoliu Liutkevičiumi el. paštu k.liutkevicius@hrmi.lt arba telefonu 8 5 2314 676.

Pagarbiai

Karolis Liutkevičius
Teisininkas